

УДК [37.013:37.035.6] (560)

СІМ'Я ЯК ПЕРВИННИЙ ОСЕРЕДОК ПРОФЕСІЙНОЇ ОРІЄНТАЦІЇ УЧНІВСЬКОЇ МОЛОДІ

А.М. Горшеньова, аспірантка кафедри педагогіки ХНПУ
імені Г.С. Сковороди

У статті розглянута проблема впливу сімейного оточення на майбутній вибір старшокласника.

Ключові слова: кар'єра, професійна консультація, співпраця, самоповага, сімейна атмосфера.

Сім'я – це об'єднання людей, що ґрунтується на шлюбі або кровній спорідненості, зв'язаних спільністю побуту та взаємною відповідальністю. Як і кожний соціальний інститут, сім'я має чітку структуру, певні взаємозв'язані підрозділи та компоненти. Всі вони постійно змінюються, віддзеркалюючи соціально-економічні умови та розвиток суспільства в цілому. І це цілком природно, якщо мати на увазі тісний зв'язок сім'ї з суспільством, з усіма соціальними інститутами. Саме тому сім'я відіграє важливу роль у професійній орієнтації учня.

Такі фактори, як структура сім'ї, ролі, які беруть на себе всі члени сім'ї, взаємовідносини між ними, система цінностей та відношень, які є запорукою поведінки, впливають на вибір майбутньої професії та розвиток особистості взагалі [5]. Існує чимало стадій, через які проходить старшокласник у процесі вибору професії. І першим кроком є усвідомлення важливості зробити свій вибір, створення цілого ряду альтернатив, які ґрунтуються на усвідомленні власних знань, умінь, інтересів, навичок та професійних якостей. Досягнення таких альтернатив є наслідком самопізнання, якого досяг учень, шляхом пізнання оточуючого світу. Аналіз двох факторів, як особистість та оточуючий світ, допомагає звузити перелік альтернатив та сфокусуватися на одній, яка найбільше підходить людині [7].

Впродовж процесу вибору професії, сім'я надає підтримку та є стабільним елементом для підлітка, тому що успіх професійного розвитку вимагає активного збору інформації про різні типи професій (що вони містять у собі, які вимоги постають, щоб здійснити їх, тощо). Сімейний капітал представляє собою матеріальну підтримку, яка дає доступ до ресурсів та інформації, людський капітал – уміння та здібності, якими володіють батьки, їх використовують для надання підтримки дитині. А також соціальний капітал визначається відносинами та взаємодією між дитиною та батьками, соціальною підтримкою сім'ї, наданням сприятливих умов для розвитку академічних навчальних здібностей. Знання, вподобання, переконання та цінності про роботу взагалі, та окремі професії, яким наслідують у сім'ї, супроводжуються спостереженнями підлітка та є важливим джерелом професійних пізнань[7]. Зазначимо, що різні аспекти впливу сімейного оточення на майбутній вибір старшокласника відображені в працях І. Беха, В. Доротюк, Д. Закатнова, Є. Климова, Г. Костюка, Г. Левченка, Є. Павлютенкова, Н. Побірченко, М. Тименка, Б. Федоришина, С. Чистякової та ін.

Мета статті: Визначити, яку роль відіграє сім'я у процесі вибору майбутньої професії. Виявити особливості впливу сімейного виховання на формування особистості учня та його вибір.

Виклад основного матеріалу: Сімейна атмосфера відіграє важливу роль у створенні правильного світосприйняття та професійної орієнтації підлітка. В кожній сім'ї панує особливий тип взаємодій між батьками та дитиною. Якими будуть ці відносини залежить від соціального статусу батьків, їх характерів, та інтелекту[3].

Батьки частіше надають психологічну підтримку, аніж приймають активні дії, які допоможуть визначитись з вибором професії. Такий тип підтримки включає в себе підбадьорювання старшокласника та схвалення його рішень в ході дискусій, в яких батьки виражають свій інтерес щодо діяльності підлітка. Існує різниця між тим, яку участь приймають обидва батьки у процесі профорієнтації: доведено, що мати приймає більш

активну участь у професійному розвитку дитини. Вплив матері на підлітка є більшим, ніж вплив батька та шкільного самоврядування [7].

Любов та тепло, які надає старшокласнику сім'я, характеризують ще один батьківський тип виховання, а також рівень контролю та обмежень, які встановлено у сім'ї. Цей факт впливає на вразливість та відкритість підлітка, його готовність співпрацювати. Стриманий контроль та любов найбільш сприяють соціальному, емоційному та інтелектуальному розвитку особистості. Батьки, які активно приймають участь у профорієнтації дитини зазвичай толерантні, люблячі, стимулюють процес становлення особистості. У таких сім'ях батьки частіше підтверджують свою відданість через взаємовідносини, вони довіряють вибору своєї дитини, сприяють її становленню як особистості та успішного професіонала [1].

Статистика показує, що існує ще один важливий тип взаємодій. Це відносини між підлітком, занепокоєним своїм вибором та негативною реакцією батьків. Цей тип розвивається, коли підліток проводить професійні дослідження, але батьки не допомагають йому, залишаються байдужими до його майбутнього або взагалі, не схвалюють вибір. У підлітка з'являється невпевненість щодо підтримки з боку сім'ї. Внаслідок цього, учень уникає контакту з батьками, щоб не зустріти можливу негативну реакцію. Старшокласники, які мають підтримку з боку батьків, відкриті та впевнені у собі, вони готові до вивчення оточуючого світу, існуючих можливостей, ці учні мають позитивно-орієнтовані сподівання щодо результатів своїх дій, в той час як стурбовані старшокласники уникають активних дій, вони уникають спілкування та стають замкненими у собі [6]. Цей факт пояснює чому невпевнені підлітки не відкриті для співпраці. На жаль, у таких випадках учні не пізнають ситуацій успіху, через це втрачають самоповагу, яка впливає на подальшу особистісну здатність пізнання своїх можливостей та сприяє розвитку почуття своєї корисності.

Висновки. Сімейна атмосфера у процесі розвитку підлітка як особистості відіграє роль у створенні оточення багатого на продуктивні взаємовідносини та інтелектуальну мотивацію. Фінансовий та соціальний капітал сім'ї надає можливості та вибір. Професійна орієнтація представляє важливе рішення для особистості. Спираючись на факт, що профорієнтація бере свій початок у ранньому віці, вибір дитини моделюється впливом батьків. На відміну від батька, мати приймає більш активну участь у процесі, докладаючи зусиль та надаючи психологічну підтримку. Толерантні та турботливі батьки більш детально поринають у процес професійного розвитку старшокласника, створюючи позитивну сімейну атмосферу для формування професійного інтересу.

Література

1. Бех І.Д. Виховання особистості / І.Д. Бех. – К.: Либідь, 2003. – 245с.
2. Клімов О.О. Як вибирати професію. Книга для учнів старших класів середньої школи /О.О.Клімов. – 2-е вид. М.: Просвітництво, 1990. – 231с.
- 3.Клімов О.О. Вибір професії / О.О. Клімов, С.М. Чистякова. – М.: Академия, 1988. – 270 с.
4. Павлютенков Е.М. Профессиональная ориентация учащихся / Е.М. Павлютенков. – К.: Радянська школа, 1983. – 152 с.
5. Педагогічні основи трудового становлення і професійного самовизначення учнівської молоді: Методичний посібник / За редакцією Тименка М.П. – К.: 1996. – 268 с.
- 6.Чистякова С.М. Професійне самовизначення і професійна кар'єра молоді / С.М. Чистякова, А.Я. Журкіна. – М. : Академия,1993.– 102 с.
7. Bryant, V. Parenting in relation to child and adolescent vocational development / Bryant V., Zvonkovic K., Reynolds A.M. – *Journal of Vocational behavior*, 2006. – P. 149-175.

СЕМЬЯ КАК ПЕРВИЧНАЯ ЯЧЕЙКА ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ОРИЕНТАЦИИ УЧАЩЕЙСЯ МОЛОДЕЖИ

А.Н. Горшенёва

В статье рассматривается проблема влияния семейного окружения на будущий выбор старшеклассника.

Ключевые слова: карьера, профессиональная консультация, сотрудничество, самоуважение, семейная атмосфера.

FAMILY AS THE BASIC CELL OF PROFESSIONAL ORIENTATION OF STUDYING YOUTH

A. Gorshenyova

The article deals with the role of family in senior pupils' vocational guiding. The types of family support are shown in this article. The aim of our article is to identify some variables from the family environment which have an impact on pupil's decision for a future career.

Choosing a career represents a very important decision for a person's professional trajectory. Due to the fact that the decision-making process starts early on, the senior pupils' decision are modeled by family influences. Variables such as family structure, roles assumed by each member, relationships between the members, the system of values and attitudes which lie at the basis of behaviors, influence career choice and development. In this article we mentioned that a person goes through several stages in the decision-making process and the first step is becoming aware of the need to take a career-related decision, followed by the establishment of a range of alternatives- built on the basis of knowing one's own skills, interests and professional values. Throughout the decision-making process, the family represents the support and stability element for the senior pupil: the financial support (material support), the human capital (skills and abilities), the social support (the parent-child relationships and interactions).

In our research we also revealed the idea of different types of support given by parents. Unlike the father, the mother involves herself more intensively when it comes to career-related plans, by initiating concrete actions, but also by giving psychosocial support. Parents who are affectionate, tolerant, stimulative and performance-oriented get more involved in the pupil's vocational development. Also, pupils with securing attachment are more open to guidance, to vocational exploring. The prospective direction of further research is a detection of an impact of parenting styles on senior pupils.

Key words: *career, vocational guiding, partnership, self-esteem, family influences.*